

Čerminová, Jana

Milan Uhde

In: Fasora, Lukáš; Čermin, Jan; Čerminová, Jana; Hanuš, Jiří; Málíková, Michaela. *Sto tváří, sto příběhů : vybrané osobnosti v dějinách Filozofické fakulty Masarykovy univerzity*. Vydání první Masarykova univerzita, 2020, pp. 349-353

ISBN 978-80-210-9382-9; ISBN 978-80-210-9605-9 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/143146>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Milan Uhde

Národnost: česká

Datum narození: 28. července 1936

Místo narození: Brno

Sociální zařazení: Pochází z právnícké rodiny. Jeho otec Theodor Valter Uhde byl vrchním komisařem finanční prokuratury v Brně a poté vedoucím Úřadu pro mezinárodní právní ochranu mládeže, matka Olga Dagmar Uhdeová byla brněnská advokátka; pocházela ze židovské rodiny, její prarodiče z matčiny strany zemřeli v koncentračním táboře. Milan Uhde má tři mladší sourozence. První manželka Jitka se zabývala chemií, pracovala v ČSAV a v roce 1990 se stala ředitelkou nakladatelství Atlantis. Mají spolu dvě děti: Michala a Janu. Podruhé se oženil s překladatelkou Zuzanou.

Akademické působení

Milan Uhde studoval gymnázium v Brně – Králově Poli. Již jako studenta gymnázia jej spisovatelé Ivan Kříž a Jaromír Tomeček přivedli ho do Svazu československých spisovatelů. Po maturitě (1953) se rozmýšlel, na kterou vysokou školu nastoupí. Snil o studiu dramaturgie a režie na Janáčkově akademii múzických umění, ovšem maminka mu to rozmluvila – podal si přihlášku na brněnskou filozofickou fakultu, kde v letech 1953–1958 studoval obory čeština a ruština. Zajímal se převážně o literární vědu. Bezprostředně po ukončení studia dostal místo v literárním periodiku *Host do domu*.

Na univerzitní půdu se vrátil v roce 1967, kdy začal externě působit na Janáčkově akademii múzických umění v Brně. Dokonce mu na začátku 70. let bylo nabídnuto místo interního vyučujícího. Roku 1971 vykonal rigorózní zkoušku a na základě práce o české poezii 20. století *Od iluzí jednoho k iluzím všech* získal titul PhDr. Ovšem vzápětí přišel zákaz jeho literární činnosti a musel odejít i z JAMU.

Druhý návrat do akademického světa nastal po sametové revoluci. V roce 1990 začal přednášet na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně novodobou českou literaturu od národního obrození do současnosti. Pomýšlel také na habilitaci (k ní chtěl využít stostránkovou studii o komediích Václava Havla, uveřejněnou v časopise *O divadle*), ale soudobé podmínky to neumožňovaly. Toto působení netrvalo příliš dlouho, ještě téhož roku se stal ministrem kultury a odešel do politiky. Pracovní poměr na fakultě mu byl ukončen v roce 1995, s čímž se jen těžce smiřoval. V roce 1996 se habilitoval na Janáčkově akademii múzických umění knihou *Desítka her*. V roce 2001 začal přednášet na Literární akademii v Praze a zároveň i na brněnské JAMU. Dne 16. prosince 2011 obdržel čestný doktorát Janáčkovy akademie múzických umění.

Výběr z díla

Po vysokoškolských studiích nastoupil Milan Uhde jako elév do brněnského měsíčníku *Host do domu*. Po návratu z prezenční vojenské služby v roce 1960 už zastával funkci redaktora. Z osobností kolem tohoto periodika na něj

měl největší vliv Oldřich Mikulášek, ale také další spisovatelé a básníci jako Ludvík Kundera, Jan Skácel nebo literární kritik a estetik Oleg Sus.

Kromě toho psal verše, povídky, hry a kritiky a publikoval je i v jiných kulturních platformách (*Plamen, Literární noviny, Červený květ, Mladý svět, Kultura, Tvář, Divadlo*). Na začátku 60. let začal také tvořit písňové texty pro brněnská divadla, jako dramaturg připravoval pásma próz a písní různých autorů pro Divadlo poezie – například *Inzerát na skřivánka aneb Česká poezie nemilostná*. Tento pořad složený z básní Miroslava Holuba, Ludvíka Kundery, Miloše Macourka či Josefa Kainara byl nástrojem aktuální společenské analýzy a její kritiky. O rok později mu vyšla první básnická sbírka *Lidé z přízemí* (1962), kde kladl důraz na lyričnost a poetičnost všedních situací. První opravdu velký úspěch však mělo Uhdeho původní alegoricko-satirické drama *Král Vávra* (premiéra 1965 v Satirickém divadle Večerní Brno v režii Evžena Sokolovského). Hra propojuje hrané scény s lyrickými songy, pohybuje se na pomezí absurdního dramatu a problémového apokryfu; pomocí práce s jazykem, frázovitostí i opakováním sekvencí zdůrazňuje mechaničnost odlidštěné řeči i myšlení. Tematicky je drama inspirováno *Králem Lávrkou* Karla Havlíčka Borovského. Ovšem publikum zaujala především podobnost krále Vávry s československou hlavou státu. Tato hra Milana Uhdeho jednak proslavila, jednak předznamenala pozdější zákaz jeho veřejné činnosti.

V 60. letech také publikoval ve znamení poetiky všedního dne sbírku krátkých povídek *Hrách na stěnu*, v nichž jsou vykreslena psychologická a sociální dilemata. V rychlém sledu pak pokračovalo uveřejnění dalších povídek, např. *Ošetřovna* (1965), kterou později zpracoval jako scénář k filmu *Souhvězdí Panny*, rozhlasové hry (*Komedie s Lotem*, 1963), *Výběrčí* (1966), či absurdní dramata (*Svědkové*, 1965; *Ten, který přichází*, 1968) a další. V roce 1968 byl zvolen do čela Svazu československých spisovatelů. Úspěšnou literární kariéru však přerušila srpnová okupace.

S nástupem normalizace byl zastaven časopis *Host do domu* (1970), a Milan Uhde se vydal na „volnou nohu“. Ovšem divadla zakrátko přestala přijímat jeho dramata. Chvilí se mu dařilo se ukrývat pod pseudonymem Miroslav Petr. Autor si zprvu nepřipouštěl, že by odmítnutí mohlo mít politické konotace, a hry donekonečna přepisoval. Oficiální stanovisko bylo zveřejněno v novinách v září 1972 a nařizovalo přerušit spolupráci s autory, jakým byl právě Uhde. Kádrové posudky mu navíc neumožnily vykonávat ani manuální práci. Za pomoci kolegů se dramatikovi dařilo čas od času uvést nějaké dílo pod cizím jménem. Do tohoto období spadá spolupráce s Divadlem na provázku, pro které napsal – kryt jmény Zdeňka Pospíšila, Petera Scherhaufera a Petra Oslzlého – několik dramát. Mezi nimi i legendární *Baladu pro banditu* (1975), ve které použil námět z Olbrachtova románu *Nikola Šuhaj loupežník*, aktualizoval ji v trampském duchu a konfrontoval šuhajovský mýtus s morálkou pragmatické většiny, která vnímá Nikolovy činy jen jako způsob osobního obohacení. Tato inscenace byla záhy převedena do filmové verze. Další z her bylo zpracování románu Vladimíra Párala *Profesionální žena* (1974) nebo Mrštíkovy *Pohádky máje*. V té době připravoval také vystoupení, dramatizace, písně pro divadlo jednoho herce, konkrétně pro Miroslava Částku.

V rámci samizdatu se zapojoval jako autor, ale i organizátor a editor. Publikoval v edici *Petlice*, kde mu například vyšly divadelní hry *Hra na holuba* (1974), *Velice tiché Ave* (1981), rozhlasová hra *Zubařovo pokušení* (1976) či televizní hra *Pár plamínků* (1977). Na radu Pavla Kohouta začal svoje díla posílat do exilových periodik (londýnské *Rozmluvy*, římské *Listy* či pařížské *Svědectví*). Jedna z nejvýraznějších her období osmdesátých let je *Zvěstování aneb Bedřichu, jsi anděl* (1987), opřené o osudy rodiny Karla Marxe.

Kromě toho mu některá díla vycházela v exilových nakladatelstvích, především v nakladatelství manželů Škvoreckých Sixty-Eight Publishers. Četné rozhlasové hry byly vysílány například v Polsku, Maďarsku, ale i ve Spolkové republice Německo, Belgii, Francii či Norsku a získaly různá ocenění.

V druhé polovině 80. let se podílel na obnovení *Lidových novin* vycházejících v samizdatu. V roce 1989 spolu s Jiřím Grušou a Petrem Králem vydali revue *Most*, která měla být platformou otevřenou všem česky píšícím autorům. Ještě do období před sametovou revolucí se datují plány na vybudování nakladatelství Atlantis, jehož se stal šéfredaktorem.

Listopadové události roku 1989 přinesly Uhdemu možnost svobodně publikovat. Již v prosinci byl zvolen do rady Obce spisovatelů. Začal opět psát a připravovat nové divadelní hry, ale brzy odešel do politiky. Na konci 90. let se znovu začal věnovat literatuře a divadlu. Napsal mj. televizní hru *Na rozchodnou* (2003), drama *Zázrak v černém domě* (2004) a převedl Zolův román *Nana* do muzikálové podoby.

Kromě uměleckých textů vydal také soubor úvah, článků a projevů *Česká republiko, dobrý den* nebo memoáry *Rozpomínky. Co na sebe vím* (2013).

Za svoji tvorbu byl několikrát odměněn různými cenami. V roce 1980 získal Cenu Egona Hostovského, o sedm let později Cenu Toma Stopparda (za hru *Pán plamínků*), v roce 2007 Cenu Sazky a Divadelních novin a také Cenu Alfréda Radoka (obě za hru *Zázrak v černém domě*). Prezident Václav Havel mu v roce 2000 udělil medaili Za zásluhy o stát v oblasti kultury a v roce 2006 od prezidenta Václava Klause získal čestnou plaketu Za vynikající výkony v literatuře a politice. Brněnský magistrát mu udělil Cenu města Brna za rok 2010 v literární oblasti.

Veřejná činnost

V mládí sympatizoval s komunistickým režimem, ve kterém dospíval a kterému důvěřoval. Jak se píše u jeho medailonku v projektu Paměť národa: „I po únoru 1948 v něm převládala dětská důvěřivost a touha po loajalitě. Přestože se setkával s hrůzami komunistické diktatury, chápal je jako chyby jednotlivců, nikoli komunistického systému, kterému i nadále vnitřně věřil. Obrat v jeho myšlení a směřování nastal v roce 1956 v souvislosti s projevem tehdejšího čelného představitele Sovětského svazu N. S. Chruščova o kultu osobnosti a zvěrstvech stalinismu a také v souvislosti s událostmi v Maďarsku. Podle svých slov tehdy pochopil, že žije v ‚gangsterce‘.“

Uhdeho protirežimní názory se vytvářely během působení v *Hostu do domu* a při psaní divadelních her. Samotný zákaz činnosti ho do jisté míry překvapil. Mezi disidenty se ocitl díky svým dřívějším kontaktům se spisovateli. Podílel se na vydávání samizdatu, setkával se s dalšími zakázanými autory, účastnil se přednášek bytové univerzity a podobně. Jako jeden z prvních podepsal *Chartu 77*, což s sebou přineslo další vlnu perzekucí, jako byly výslechy či domovní prohlídky – uvězněn však nebyl. V roce 1988 se stal signatářem Hnutí za občanskou svobodu. V průběhu sametové revoluce vstoupil do Občanského fóra, kde byl členem kolegia.

V roce 1990 přijal místo ministra kultury s programem, že se zasadí o naprosté odstátnění kultury v zájmu tvůrčí svobody umělce. V průběhu svého mandátu (1991) vstoupil do Občanské demokratické strany. V politice pak zůstal i v nadcházejícím období. V roce 1992 působil jako předseda České národní rady, po rozpadu Československa vykonával do roku 1996 funkci předsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Jako

poslanec byl zvolen předsedou organizačního výboru a také se stal předsedou poslaneckého klubu ODS. Do poslaneckých lavic zasedal i v letech 1996–1998. V tomto volebním období byl členem výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu a také členem stálé komise pro sdělovací prostředky. V letech 1996–1997 působil jako místopředseda poslaneckého klubu ODS. Poté, co přestal souhlasit se směrem, kterým se Občanská demokratická strana ubírá, odešel v roce 1998 do nově vzniklé Unie svobody. Ani zde však nebyl spokojen, a rozhodl se z politiky odejít. Od roku 1999 se nehlásí k žádné politické straně.

Od konce 90. let se začal znovu věnovat tvůrčí činnosti. Zároveň byl v roce 1999 zvolen do Rady Českého rozhlasu. V letech 2002–2006 se stal jejím místopředsedou a v letech 2004–2006 jejím tiskovým mluvčím. Od roku 2008 působil v Radě České televize a v letech 2011–2014 byl jejím předsedou.

Evaluace

Milan Uhde je absolvent Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Patří k uznávaným českým dramatikům. V letech 1972–1989 působil v disentu. V devadesátých letech vstoupil do politiky: dva roky působil jako ministr kultury Československé republiky, později se stal předsedou Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Po odchodu z politiky se vrátil ke své původní profesi. Milan Uhde je nositelem medaile Za zásluhy o stát v oblasti kultury.

Ohlasy

Milan Uhde není jen dramatik, tedy autor divadelních, rozhlasových a televizních her, ale i divadelník. Chci tím říct, že divadlo je pro něho způsobem existence a svět srozumitelný povytce prostřednictvím divadelní optiky. Když čtete jakoukoli jeho publicistiku anebo třeba nasloucháte přednáškám o české obrozenecké literatuře, cítíte, jak i sem vnáší dramatický svár a divadelní obraznost a jak všechno uvádí do pohybu v tom dynamickém prostoru, kterým je divadelní pojetí světa. \ [Jiří Kratochvíl](#)

Na dobu perzekuce nevzpomíná s hořkostí. Je si vědom, že kdyby prožíval svá nejlepší léta ve svobodné společnosti, navštěvoval sympozia, festivaly, premiéry, účastnil by se diskusí, ale minula by ho cenná životní zkušenost s rezistentním disidentstvím. Setkal se v jeho rámci s řadou skvělých, odvážných lidí, kteří se uměli postavit zlu a platit za to. Poznal, jakým darem je pro něho manželka Jitka, která s ním snášela dobré i zlé a byla mu oporou. Jako po řadu let muž v domácnosti zhodnotil cenu společensky nejvíce opomíjené ženské domácí práce, viděl zblízka vyrůstat své děti, syna Michala a dceru Janu. A co chtěl napsat, tak jako tak napsal. \ [Jana Novotná](#)

Tradičně za námi přijeli na vinné trhy dva spolupsanci z Brna s nákladem čerstvých moravských příběhů a škvarků. Vysoký Milan Uhde a zavalitý Jan Trefulka tvořili dvojici, která měla tklivě komickou vznešenost Quijota a Sancho Panzy. V Brně se ze spisovatelů polepšili až na ně skoro všichni. Jim dvěma proto místní orgány, tiskové i politické, věnovaly po léta všechnu svou energii, protože jen na nich dvou mohly udělat kariéru. Vzdělaný, skeptický a ironický Uhde byl muž, jací za normálního chodu věci zřídka hledají přátele. A už nejmiň v lidech jako já, odlišných téměř vším. \ [Pavel Kohout](#)

Milan Uhde je v ironii si libujícím dramatikem, starosvětsky smýšlejícím občanem, konzervativně provokujícím politikem. Troj-jediný muž! Za jeho politickými postoji je nicméně vždy cítit jasné stanovisko, kultivovaně sdělená myšlenka a touha po sebe-reflexi. \ [Dora Kaprálová](#)

Objevil se tam [na brigádě na pionýrském táboře] vysoký, štíhlý mládenec s přilbou tmavých vlasů. Tam jsem poprvé poznala Milana Uhdeho. Já jsem vedla oddíl malých chlapců, Milan měl na starosti ty starší, zlobivější. Už tehdy bral svou práci velmi zodpovědně. Byl přísný a vymýšlel na výtržníky různé zvláštní tresty. Kluci ho ale poslouchali: Asi se ho trochu báli, ale nebyly s nimi žádné problémy. Ve chvílích volna mizel jako Ječmínek do ústraní. Pilně četl a studoval. [...] Bavit se s Milanem třeba o divadle je dost obtížné. Zavalí vás znalostmi o hře, o autorovi, dějinách a dalších faktech natolik, že si můžete připadat jako natvrdlý blbec. Myslím, že jeho mozkové závity by se měly po částech přidělovat těm, kteří je postrádají. \ [Věra Mikulášková](#)

Prameny a literatura

- Doc. PhDr. Milan Uhde [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/lide/milan-uhde/>>.
- FLASSIGOVÁ, Kateřina. *Memoárová literatura jako pramen poznání života a díla Milana Uhdeho*. Brno, 2016. Bakalářská diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.
- JANOUSĚK, Pavel (ed.). *Dějiny české literatury 1945–1989. III. 1958–1969*. Praha: Academia, 2008.
- JANOUSĚK, Pavel (ed.). *Dějiny české literatury 1945–1989. IV. 1969–1989*. Praha: Academia, 2008.
- KAPRÁLOVÁ, Dora. Milan Uhde dnes slaví sedmdesát let. *Mladá fronta dnes*, roč. 17, č. 174, 28. 7. 2006, s. B11.
- MIKULÁŠKOVÁ, Věra. *Zrcadlo vzpomínek*. Brno: Šimon Ryšavý, 2009, s. 128–130.
- Milan Uhde* [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/uhde-milan-1936>>.
- NOVOTNÁ, Jana a kol. 111 příběhů královopolských osobností. *Vydáno při příležitosti 100. výročí povýšení Králova Pole na město*. Brno: [s. n.], 2005, s. 126–127.
- NOVOTNÝ, Vladimír – PŘIBÁŇ, Michal. *Milan Uhde* [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=445>>.
- ŠIBÍČKOVÁ, Jitka. *doc. PhDr. Milan Uhde* [online]. 2016. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=13656>.
- TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. III. díl, Q–Ž*. Praha – Litomyšl, Paseka, 1999, s. 392–393.
- TŘEŠTÍK, Michael (ed.). *Kdo je kdo. Osobnosti české současnosti. 5000 životopisů*. Praha: Agentura Kdo je kdo, 2002, s. 697.
- UHDE, Milan. *Rozpomínky. Co na sebe vím*. Praha – Brno: Torst – Host, 2013.